Werkgroep Stedengeschiedenis

# Hoe steden ontstaan. Nieuwe perspectieven

Op donderdag 4 juni 2026, voorafgaand aan de promotie van Marcel IJsselstijn aan de Universiteit Leiden, organiseert de Werkgroep Stedengeschiedenis een bijeenkomst in de Oude Sterrenwacht (Sterrenwachtlaan 11, 2311 GW Leiden, zaal B1.04) onder de titel *Hoe steden ontstaan. Nieuwe perspectieven*.

De studiedag is gratis toegankelijk, maar aanmelden noodzakelijk.

Aanmelden kan via deze link.

Wie het eerst komt, die het eerst maalt – het aantal zitplaatsen is beperkt.

Meer Informatie: www.stedengeschiedenis.nl of werkgroep@stedengeschiedenis.nl

## PROGRAMMA

| | |
|---|---|
| 9.30u | Inloop |
| 10:00-10:10u | Welkom en introductie door voorzitter Reinout Rutte |
| 10:10-10:25u | Gertrude v/d Ketterij (docent geschiedenis SSG Nehalennia Middelburg) |
| 10.25-10.40u | Discussie |
| 10:40-10:55u | Arjan den Braven (archeoloog gemeente Zutphen) |
| 10:55-11:10 | Discussie |
| 11:10-11:25u | Pauze |
| 11:25-11:40u | Keith Lilley (hoogleraar historische geografie, Queen's University Belfast) |
| 11:40-11:55u | Discussie |
| 11:55-12:10u | Marcel IJsselstijn (onderzoeker Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) |
| 12:10-12:25u | Discussie |
| 12:25-12:30u | Symbolische overhandiging van de *Atlas van de middeleeuwse stad* |

Namens de Werkgroep Stedengeschiedenis
dr. Roos van Oosten, prof.dr. Jaap Evert Abrahamse, dr. Reinout Rutte

## TOELICHTING

### *'Dat Arnemuden sal wesen een stadt'. Stadsstichting en stadswording in de zestiende eeuw*

*Gertrude van de Ketterij*

Wat kan een kleine Zeeuwse plaats als Arnemuiden ons leren over stadsstichting en stadswording? Arnemuiden kreeg aan het begin van de Nederlandse Opstand in 1574 stadsrechten van Willem van Oranje. Een vrij late stadsrechtverlening tijdens een oorlog en ook nog eens een bijzondere stadsrechtverlener. Dankzij het complete archief, archeologische vondsten en kunstvoorwerpen kan aan de hand van deze casus het proces van stadswording in vroegmodern Europa bestudeerd worden. Een analyse van de vele gegevens die over het stadsstichtings- en stadswordingsproces van Arnemuiden beschikbaar zijn, maakt het mogelijk een model te ontwikkelen dat de fases en stappen weergeeft die een plaats moest doorlopen om volgens vroegmoderne normen een volwaardige stad te

worden. Dit model kan worden toegepast in verder onderzoek naar processen van stadsstichting en stadswording in de Nederlanden van ruwweg de twaalfde tot en met de zeventiende eeuw. In het model worden zowel politieke, economische, sociaal-culturele als geografische aspecten van stadswording meegenomen.

### *De palts van Nijmegen en vroege stadsvorming*

*Arjan den Braven*

In 1230 verleende de Duitse koning Hendrik VII stadsrechten aan de inwoners van Nijmegen. De stad kreeg dezelfde rechten en vrijheden als Aken en andere Rijkssteden in het Duitse rijk. In veel opzichten vormde de stadsrechtverlening slechts een bevestiging van het stedelijke karakter dat Nijmegen al aan het einde van de twaalfde eeuw bezat. De Nijmeegse stadsvorming heeft een lange aanloop gehad. In de achtste eeuw liet Karel de Grote in Nijmegen een indrukwekkende koninklijke palts bouwen op de resten van een laat-Romeinse versterking. Ook voor opvolgers van Karel de Grote bleef de Nijmeegse palts belangrijk. In de tweede helft van de twaalfde eeuw liet keizer Frederik I Barbarossa de in verval geraakte palts zelfs ingrijpend herstellen; deze bepaalde in de eeuwen erna de skyline van de stad. Toch speelt de palts in de bestaande modellen over de vroege stadsontwikkeling van Nijmegen nauwelijks een rol. Maar klopt dit wel? De laatste jaren zijn er steeds meer archeologische aanwijzingen dat al tussen de negende en elfde eeuw sprake moet zijn geweest van een aan de palts gerelateerde nederzetting.

### *Realms of Rule. The Urban Praxis of Plantagenet Kingship*

*Keith Lilley*

How did medieval kings rule their realm? Key to a ruler's success lay in using towns to forge a connection between sovereignty and territory. 'Realms of rule' explores this through assessing the urbanising actions and activities of King Edward I of England, who ruled in the late-thirteenth century. Creating 'new towns' across the realm in the exercise of royal power, Edward drew on the principle that rule combined both measure and authority. With its detailed administrative records and accounts of town-founding, Edward I's Plantagenet realm provides an opportunity to see in detail how his 'urban praxis' fitted within contemporary ideals and principles of rule and medieval kingship. Spanning territories that Edward exerted influence over, four themes reveal these 'realms of rule': urban ideals underpinning his rule, those shaping Edward's new towns, urban networks that he used, and the parallels his 'urban praxis' had across Europe.

### *Mensen, functies, omstandigheden en contexten. Een nieuw model voor de ruimtelijke wording en ontwikkeling van de middeleeuwse stad*

*Marcel IJsselstijn*

Lange tijd domineerde in het onderzoek naar het ontstaan en de ontwikkeling van de stedelijke vorm in de middeleeuwen een eenvoudig maar krachtig model. Dit model maakte onderscheid tussen middeleeuwse steden met een rechtlijnige plattegrond die het resultaat zouden zijn van stadsstichting of doelbewuste planning van bovenaf en steden met een onregelmatige plattegrond die het resultaat zouden zijn van een 'organisch' of 'spontaan' groeiproces van onderop. Hoewel de tekortkomingen van dit model al lang bekend zijn, ontbrak het tot nu toe aan een alternatief model dat beter geschikt is om de complexiteit van de middeleeuwse stadswording en -ontwikkeling inzichtelijk te maken. Op basis van uitgebreid literatuuronderzoek is een nieuw model ontwikkeld dat de nadruk legt op de

menselijke actoren die de stad vormgaven, de functies die zij in de stad een plek wilden geven en de omstandigheden en contexten waarbinnen zij moesten opereren. Aan de hand van een vergelijkend onderzoek naar de ruimtelijke wording en ontwikkeling van Utrecht, 's-Hertogenbosch en Amsterdam wordt de bruikbaarheid van het model toegelicht.